

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen perhekeskustoiminta- suunnitelma

POPsoite/ Lapset, nuoret ja perheet-kehittämisohjelma 3.11.2022

Sisällys

Johdanto	3
Perhekeskus ja perhekeskustoimintamalli	4
Perhekeskustoiminnan periaatteet ja tavoitteet Pohjois-Pohjanmaalla	5
Perhekeskustoiminnan nykytila eri palvelualueilla.....	6
Oulu	6
Koillismaa	7
Oulunkaari.....	7
Lakeus.....	8
Rannikko.....	8
Oulun eteläinen.....	9
Perhekeskuksen tehtävät	10
Edistää ja seuraa lapsen terveyttä ja hyvinvointia ml. Lapsen kasvua	11
Mahdollistaa vertaistuen, vahvistaa yhteisöllisyyttä.....	11
Tarjoaa varhaista tukea, hoitoa ja kuntoutusta.....	12
Ehkäisee lähisuhdeväkivaltaa.....	12
Tukee vanhemmuudessa ja parisuhteessa	13
Auttaa sovinnolliseen eroon ja vanhemmuuden jatkumiseen	13
Ottaa huomioon perheiden moninaisuuden ml. monikulttuurisuus	14
Perhekeskuksen palvelukokonaisuus	15
Perhekeskustoiminnan asemointi – saatavuus ja saavutettavuus	17
Johtaminen ja koordinointi	18
Yhteistyörakenteet ja -käytänteet sekä sopimukset	20
Yhteisövaikuttavuus.....	20
Hyvinvointineuvola	21
Osallisuus perhekeskuksessa	22
Seuranta ja arviointi	23
Riskit	24
Tavoitteet ja toimenpiteet 2023–2025	25
Lähteet	26
LIITE 1: Järjestö- ja seurakuntayhteistyö Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen perhekeskuksen toimintasuunnitelmassa	27
LIITE 2: Maahanmuuttajien palvelutarpeet ja niiden huomioinen perhekeskuspalveluissa.	34

Johdanto

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE) on edistetty hallituskaudella 2016–2019 ja toimenpiteitä jatketaan nykyisen hallitusohjelman mukaisesti 2020–2023 osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaa. Keskeisinä teemoina nykyisellä hallituskaudella on edistää perhekeskusten toimintaa, vahvistaa lasten, nuorten ja perheiden varhaista tukea arjessa sekä nuorten matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluita. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman tavoitteet ovat: 1) lasten, nuorten ja perheiden varhainen tukeminen ja hyvinvoinnin vahvistaminen, 2) eriarvoistumiskehityksen pysäyttäminen ja 3) ennaltaehkäisevien ja korjaavien sote-palveluiden korkea laatu, oikea-aikaisuus ja saatavuus. Perhekeskusten perustamisen tarkoituksena on pystyä panostamaan hyvinvoinnin edistämiseen, ongelmien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen ja hoitoon ja näin hillitsemään kustannusten kasvua. Hyvin toimivan perhekeskusten avulla kyetään vähentämään lasten, nuorten ja perheiden syrjäytymistä ja eriarvoisuutta.

Pohjois-Pohjanmaalla on toteutettu lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman toimenpiteitä hallitusohjelmien mukaisesti. Perhekeskustoimintamalli on alkanut vakiintua toimintatapana Pohjois-Pohjanmaalla, ja sitä toteutetaan monialaisesti lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Perhekeskusten palvelukokonaisuus sisältää lapsiperheiden sosiaali- ja terveyspalvelut, kohtaamispaikkatoiminnan, järjestöjen ja seurakunnan palvelut, varhaiskasvatuksen ja sivistystoimen, opiskeluhuollon ja nuorten palvelut, kuntien terveyttä ja hyvinvointia edistävän toiminnan sekä erityistason palvelut. Sähköiset palvelut täydentävät perhekeskusten palveluvalikoimaa. Perhekeskusten monialainen verkosto muodostaa perheelle turvaverkon, jolloin perhe on aina oikeassa paikassa oikeaan aikaan saamassa ohjausta ja tukea.

Osana Tulevaisuuden sotekeskus-hanketyötä Pohjois-Pohjanmaan kunnat ja kuntayhtymät kokosivat keväällä 2022 alueillaan perhekeskusten käsikirjat, joissa kartoitettiin perhekeskusten toteutumisen nykytilannetta sekä keskeisiä kehittämistarpeita. Käsikirjatyöskentelyyn osallistuivat sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä, sivistystoimen edustajia, järjestöjä ja seurakuntien toimijoita. Pohjois-Pohjanmaan perhekeskusten toimintasuunnitelmassa on hyödynnetty perhekeskuskäsikirjoista saatua tietoa. Perhekeskusten toimintasuunnitelma toimii käsikirjojen jatkotyöskentelynä ja koosteena.

Tämän toimintasuunnitelman tavoitteena on tuoda näkyväksi Pohjois-Pohjanmaan pitkäjänteistä perhekeskuskehittämistä. Toimintasuunnitelma nostaa esiin nykytilannetta sekä ohjaa perhekeskusten kehittämistä tulevalla Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella. Toimintasuunnitelmaan on tehty jokaiseen osioon keskeisten kehittämiskohteiden pohjalta perhekeskustoimintaa ohjaavia toimenpide-ehdotuksia. Toimintasuunnitelman lopuksi on laadittu kansallisten perhekeskuskriteerien pohjalta yhteenveto tavoitteista ja toimenpiteistä vuosille 2023–2025. Perhekeskusten toimintasuunnitelman laatimisesta ja päivittämistyöstä vastaa tulevalla hyvinvointialueella perhekeskusten koordinaatiosta vastaava toimielin.

Perhekeskus ja perhekeskustoimintamalli

Perhekeskus ja perhekeskustoimintamalli eroavat toisistaan siten, että perhekeskuksesta lapset, nuoret ja perheet saavat palveluita ja perhekeskustoimintamalli puolestaan ohjaa perhekeskusten yhtenäistä ja laadukasta kehittämistä. Palvelukokonaisuutta voidaan kutsua perhekeskukseksi, kun kaikki linjaukset (Kuva 1.) toteutuvat. Tähän tavoitteeseen pääseminen vaatii paljon työtä ja kestää useampia vuosia.

Perhekeskuksella tarkoitetaan yhteensovitettua lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja avuntarpeisiin vastaavaa monialaista palveluverkostoa, joka toimii ja jota johdetaan kokonaisuutena. Se tarjoaa terveyttä ja hyvinvointia sekä kasvua ja kehitystä edistäviä sekä varhaisen tuen, hoidon ja kuntoutuksen palveluja. Kokonaisuudella on yhteiset tavoitteet, yhteinen viitekehys, arvopohja ja yhdessä sovitut toimintatavat. Perhekeskuksen lapsiperheille suunnatut sosiaali- ja terveyspalvelut ovat lakisääteisiä. Perhekeskus on palvelukokonaisuus, josta lapset, nuoret ja perheet saavat tarvitsemansa palvelut.

Perhekeskuksen palvelut on tarkoitettu kaikille lapsille, nuorille ja perheille: lasta odottavat perheet, alle kouluikäiset lapset ja heidän vanhempansa, kouluikäiset lapset ja heidän perheensä sekä 16-vuotiaat ja sitä vanhemmat lapset, nuoret ja heidän perheensä. Perhekeskuksen palvelut tarjotaan toimipisteissä koottuna yhteen tai erillisinä, sähköisesti ja kotiin tai lasten kasvuympäristöön vietyinä. Toimipisteet voivat sijaista esim. päiväkodin, koulun, monitoimitilan tai sosiaali- ja terveysaseman yhteydessä tai erillisessä kiinteistössä tai omassa rakennuksessa. Vaikka palveluita kootaan yhteen toimipisteeseen, niin perhekeskus toimii ainakin osin verkostomaisesti.

Kuva1. Perhekeskustoiminnan kansalliset linjaukset

Perhekeskustoiminnan periaatteet ja tavoitteet Pohjois-Pohjanmaalla

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella on 30 kuntaa, joissa asuu noin 415 000 asukasta. Lasten ja nuorten osuus väestöstä on maan suurin ja lapsia syntyy paljon. Viime vuosien aikana lasten ja nuorten palvelutarpeet ovat kasvaneet ja niiden ennakoitaan kasvavan suhteellisesti myös tulevana vuosina. Väestöennusteelta vanhusväestön määrä lisääntyy ja alueen väestömäärä pysyy lähes ennallaan. Alueen pitkäaikaistyöttömyys on 24 % ja nuorisotyöttömyyttä 15 % on alueella suhteellisen paljon. Sairastavuus on alueella korkea ja mielenterveyden haasteita on paljon. Mielenterveyspalveluita toteutetaan alueella hajanaisesti eri palveluissa. Ammattihenkilöistä, varsinkin sosiaalityöntekijöistä ja psykiatreista, on ollut pulaa. Hyvinvointikertomusten koonnin ja yhteenvedon mukaan hyvinvointia alueellisesti mitattaessa kunnilla on käytössä eri mittareita. Alueella on lapsiperheköyhyyttä sekä poikkeusolojen aikana perheiden henkinen kuormitus ja yksinäisyyden kokemus ovat lisääntyneet.

Pohjois-Pohjanmaa on hyvinvointialueen strategiassa asettanut tavoitteeksi hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden parantumisen sekä palvelutarpeiden vähenemisen. Yhdenvertaisuus, osallisuus, vastuullisuus ja vaikuttavuus ovat suuntaviivoja kaikessa toiminnassa. Strategian painopisteessä ”Ihmistä varten” painottuvat teemoina osallisuus, varhainen tuki, ennaltaehkäisy ja hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä palvelujärjestelmän yhteensovittaminen eri toimijoiden välillä. ”Vaikuttavasti yhdessä” painopisteessä huomioidaan, että palvelujen verkostoa uudistetaan yhteistyössä kuntien, yritysten ja järjestöjen kanssa siten, että se vastaa palvelutarpeita, onnettomuusuhkia, väestökehitystä ja alueellisia erityispiirteitä. Strategiaa on täydennetty järjestämissuunnitelmassa, jossa toimenpiteenä on perhekeskusten käyttöönotto kokoamalla yhteen kaikki lasten, nuorten ja perheiden palvelut sekä luomalla perhekeskustoimintamalli, jossa on yhteneväinen palveluohjaus ja asiakkaiden omatyöntekijät. Resurssien painopistettä tullaan kohdentamaan perustason palveluihin.

Pohjoispohjalaisen lapsen ja lapsiperheen hyvinvointi

Minä, pohjoispohjalainen ihminen, voin hyvin silloin, kun koen eläväni hyvää arkea ja mielekästä elämää.

Hyvinvointini vaikuttavat jokapäiväiset arjen tarpeeni, askareeni, yhteisöni ja ympäristöt, joissa elän ja toimin. Oma toimintani ja arjen valintani vaikuttavat omaan, läheisten ja tulevien sukupolvien hyvinvointiin.

Toivon tulevani kuulluksi, nähdyksi, hyväksytyksi ja ymmärretyksi ihmisenä enkä yksittäisten tarpeideni kautta.

POPmaakunta ja Pohjois-Pohjanmaan liitto soveltaneet lähteestä Marika Kunnari 2017. POPsote päivittynyt 2021.

Kuva 2. Pohjoispohjalaisen lapsen ja lapsiperheen hyvinvointi

Perhekeskustoiminnan nykytila eri palvelualueilla

Tässä osiossa tarkastellaan perhekeskustoiminnan toteutumista sekä kehittämiskohteita Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen palvelualueilla perhekeskusten käsikirjatyöskentelyn pohjalta.

Oulu

Oulussa lasten, nuorten ja perheiden perustason sosiaali- ja terveyspalvelut toimivat viidessä hyvinvointikeskuksessa Haukiputaalla, Kaakkurissa, Kiimingissä, Kontinkankaalla ja Tuirassa. Oulussa perhekeskustointimallia on kehitetty systemaattisesti yhteistyössä sivistys- ja kulttuuripalveluiden sekä järjestöjen kanssa. Hyvinvointineuvolan ja hyvinvointikoulun toimintamalli on käytössä alueellisesti ja edelleen vahvistetaan perhe- ja lapsilähtöisiä menetelmiä palveluissa. Toiminnan kehittämistä varten on perustettu työryhmiä ja toiminnan tarkoituksena on yhdenmukaistaa palvelut hyvinvointikeskuksissa ja perhekeskuksissa. Yhteisövaikuttavuusmalli on käytössä Kaakkurin ja Tuiran hyvinvointikeskusten alueilla, ja sen on tarkoitus laajentua kaikkiin hyvinvointikeskuksiin. Mallia viedään eteenpäin yhteistyössä hyvinvointipalveluiden, sivistys- ja kulttuuripalveluiden sekä kolmannen sektorin kanssa. Yhteisövaikuttavuusmallin mukaisesti systemaattisesti eri toimijat alueella kootaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa yhteen, lähtökohtana yhteinen tavoite perheen arjen parantamiseksi.

Vuoden 2021 aikana on otettu käyttöön sähköinen perhekeskus. Sivustolle on koottu yhteen perhekeskustoimintamallin mukaisesti lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja kaupungin, seurakuntien ja kolmannen sektorin palveluja. Sivulla palvelut on jaoteltu ikäryhmittäin ja elämäntilanteen mukaan, mikä helpottaa sopivien palvelujen ja tiedon etsimistä. Tämän lisäksi on aloitettu sähköisen yhteydenottopyynnön Pyydä apua-napin ja lapsiperheiden neuvontapuhelimen pilotointi.

Eriyisen hyvää:

- Lapsiperhepalveluiden toimijoiden sivi-, sote- ja 3. sektorin yhteistyö ja yhteistyön rakenteet
- Palveluohjauksen ja yhteydenottokanavien ml. sähköisten palveluiden kehittämistyö
- Yhteisövaikuttavuusmalli on käytössä
- Monialaiset toimintamallit kuten hyvinvointineuvola ja hyvinvointikoulu
- Kohtaamispaikkatoimijaverkostoja luotu kaupungin eri alueille

Kehittämiskohteena:

- Perhekeskuksen johtaminen ja koordinointi
- Kasvokkain tapahtuva neuvonta ja ohjaus, matalan kynnyksen palvelut
- Omatyöntekijän tehtävät ja roolit sekä niiden määrittely
- Yhteinen palvelu-/asiakassuunnitelma
- Yhteisövaikuttavuusmallin laajeneminen koko kaupunkiin

Koillismaa

Koillismaan kunnissa Taivalkoskella ja Kuusamossa perhekeskusvalmistelua on tehty erikseen kuntien Lape-työryhmien johdolla. Yhteisesti on toteutettu koulutuksia, perhetyön ja kotipalvelun sisältöjen arviointia ja palveluista virka-ajan ulkopuolinen sosiaali- ja kriisipäivystys. Henkilöstörakenne ja organisointi poikkeavat kunnissa paljon toisistaan. Toimintaan vaikuttavat harva asutus, pitkät välimatkat ja matkailu. Rungas turistien ja mökkiläisten määrä lisäävät perhekeskuksen palvelujen kysyntää.

Erityisen hyvää:

- Toimijat tuntevat toisensa
- Lähisuhteiden ehkäisy – Koillismaan yhteinen malli tulossa
- Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut vahva
- Perhekeskuskehittämiseen ja yhteistyön tekemiseen on hyvä pohja olemassa

Kehittämiskohteena:

- Perhekeskuksen johtaminen ja koordinointi
- Digitaaliset palvelut
- Yhteiset toimitilat, osallisuussuunnitelman yhtenäistäminen
- Kuntien välisen perhekeskustoiminnan ja kehittämisen vahvistaminen

Oulunkaari

Oulunkaaren kuntayhtymässä on kehitetty perhekeskustoimintaa useamman vuoden ajan yhteistyössä kuntien kanssa. Toimintaa on johdettu kuntien Lape-työryhmien johdolla sekä toiminnassa on ollut mukana perhekeskuskoordinaattori. Hyvinvointialueella varmistetaan perhekeskuksen toimivat yhteistyörakenteet kuntien, järjestöjen sekä seurakunnan välillä.

Oulunkaaren perhekeskuksen tavoitteena on koota ja yhteensovittaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelut toimivaksi palvelukokonaisuudeksi kunnissa sekä perheet saisivat palvelut oikea-aikaisesti. Kehitetään myös sosiaali- ja terveyspalveluiden toimivaa yhteistyötä. Pyritään vahvistamaan ennaltaehkäisevää toimintaa sekä varhaista tukea eri toimintamallien avulla. Kehittämistyössä pyritään hyödyntämään hyvinvointialueella käytössä olevia hyviä toimintamalleja kuntien alueelliset erot huomioiden.

Erityisen hyvää:

- Oulunkaarella toimii ja kokoontuu Lape-ryhmä
- Perhekeskuskoordinaattori
- Käytössä palveluohjaus sosiaalipalveluissa ja tuen polkumalli
- Asiakkaalle nimetään omatyöntekijä

Kehittämiskohteena:

- Perhekeskuksen johtaminen ja koordinointi
- Asiakaspalautteen keräämisen jatkokehittäminen
- Perhekeskuksen vuosikello
- LP-menetelmän juurruttaminen vahvemmin kaikille toimialoille

Lakeus

Lakeuden kunnissa on hyvinvointialueen aloitukseen asti järjestetty sote-palvelut vahvasti kunnan omina palveluina, eikä kuntien välistä yhteistyötä perhekeskuskehittämisessä ole ollut ennen POPsote-hanketta. Joissakin kunnissa on ollut aiemmin aktiivinen LAPE-ryhmä, mutta osassa se ei ole toiminut. Perhekeskuksen palveluneuvonnan, ohjauksen ja tuen palveluita kehitetään varhaiseen tukeen painottuen POPsote-hankepilottivetoisesti kuntien toimijoita, esihenkilöitä ja kolmatta sektoria osallistaen. Sähköiset perhekeskukset on luotu lähes kaikkiin kuntiin sekä Pyydä neuvoa –nappi on käytössä kohta jokaisessa kunnassa.

Erityisen hyvää:

- Perhekeskuksen palveluohjauksen kehittäminen varhaisena tukena ja neuvontana
- Pilotit perhekeskuksen ja palveluohjauksen kehittämiseen Lakeudella
- Palveluja ja toimijoita on hyvin tarjolla
- Lakeuden perhekeskusverkosto kokoontuu 1krt/kk
- Ihmeelliset vuodet -vanhemmuusryhmät
- Eropolku-malli (Liminka)

Kehittämiskohteena

- Perhekeskuksen johtaminen ja koordinointi
- Perhekeskuksen palveluohjauksen kehittämisen laajentaminen koko Lakeudelle
- Perhekeskuksen tehtävät (mm. vanhemmuuden tuki ja eroauttaminen)

Rannikko

Rannikon alueella sosiaali- ja terveystieteiden toimijat ovat tehneet jo pitkään yhteistyötä eri kuntien muiden perhekeskustoimijoiden kanssa kuntayhtymätaustan takia. Yhteistyötä on tehty monialaisesti johtoryhmätasolla. Rannikolla tehdyn perhekeskuskäsikirjatyöskentelyn pohjalta tehtiin kehittämistyön kohteista useita nostoja. Kehittämisen kohteista on käyty keskusteluita Rannikon alueen yhteisessä Toimiva lapsi ja perhe -johtoryhmässä. Nostojen jatkotyöstäminen jatkuu johtoryhmän ja kentän toimijoiden yhteistyönä. Rannikon alueella on aloitettu myös yhteisövaikuttavuusmallin kehittämistyö. Yhteisövaikuttavuusjohtoryhmä on koottu ja kehittämistyötä käynnistellään.

Erityisen hyvää:

- Rannikon alueella toimii viiden kunnan yhteinen Toimiva lapsi ja perhe -johtoryhmä
- Verkostomainen perhekeskustoiminta alueella on vahvaa ja toimivaa.
- Johtajat eri toimialueilta on sitoutuneita yhteiseen työskentelyyn.
- Rannikolla on Lapset puheeksi –toimintamallin vahva osaaminen ja käyttö toteutuvat laajasti eri palveluissa.

Kehittämiskohteena:

- Perhekeskuksen johtaminen ja koordinointi
- Keskeisiä nostoja ovat perhekeskusten tehtävien mukaisten työryhmien yhtenäistäminen ja siten päällekkäisen työn vähentäminen
- Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistaminen
- Sähköisten palveluiden kehittäminen

Oulun eteläinen

Oulun eteläisen alue muodostuu useista eri kunnista, joissa sosiaali- ja terveyspalvelut on järjestetty erilaisina kokonaisuuksina; kuntayhtymä- tai isäntäkunta periaattein, yksittäisenä kuntana tai ulkoistamalla sote-palvelut yksityiselle toimijalle. Osassa kuntia on toimiva ja aktiivinen HYTE / LAPE-työryhmä. Pyydä Apua – nappi ja muita sähköisiä palveluita on alueella jo käytössä. Perhekeskuskehittämisessä on alueella vahva historia. Jatkossa tavoitteena on Oulun eteläisen alueen yhtenäisempi perhekeskusmalli, jonka tavoitteena on koota ja yhteensovittaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelut toimivaksi palvelukokonaisuudeksi kunnissa ja alueella huomioiden yhteistyö sosiaali- ja terveyspalveluiden, kuntien palveluiden sekä järjestöjen välillä. Alueella pyritään edelleen vahvistamaan ennaltaehkäisevää toimintaa sekä varhaista tukea eri toimintamallien avulla. Kehittämistyössä pyritään hyödyntämään hyvinvointialueella käytössä olevia hyviä toimintamalleja kuntien alueelliset erot huomioiden.

Erityisen hyvää:

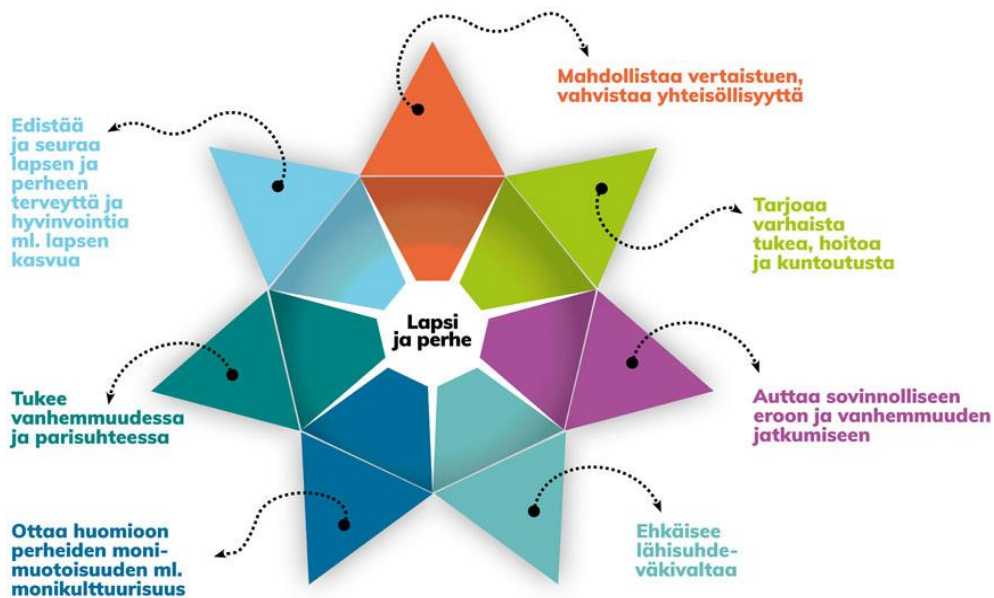
- Alueelta löytyy hyviä käytänteitä paljon, esimerkiksi Voimaperheet: 3- ja 4- vuotiaille, Huolen tunnustamisen ja Tuen polku - malli, Yhteisasiakasmalli, Ihmeelliset vuodet vanhemmuusryhmät
- Vahvaa kehittämistä lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa
- Sähköisten palveluiden kehittäminen jo hyvällä alulla
- Kokemuksia systemisestä työskentelystä jo pitemmältä ajalta
- Sitoutuminen ja motivaatio kehittämiseen vahvaa

Kehittämiskohteena

- Perhekeskuksen johtaminen ja koordinointi
- Yhtenäinen palveluohjausmalli
- Yhteistyön ja –yhteistoiminnan kehittäminen
- Lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintamalli

Perhekeskuksen tehtävät

Perhekeskuksen tehtävät ohjaavat perhekeskusten toiminnan toteutusta. Perhekeskus toteuttaa tehtäviä yhdessä, mutta painopisteet voivat jakautua eri palveluissa. Perhekeskuksen tehtävät - osio pohjautuu Pohjois-Pohjanmaalla perhekeskuskäsikirjoihin, ja niissä esille nousseisiin kehittämistarpeisiin. Järjestöt ja seurakunnat, joiden kohderyhmään lapset, nuoret ja perheet kuuluvat, toteuttavat osana perustyötään perhekeskuksen tehtäviä. Järjestö- ja seurakuntatoimijat kehittävät omaa toimintaansa jatkuvasti vastaamaan kohderyhmän tarpeissa ja toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia.

Kuva 3. Perhekeskuksen tehtävät

Edistää ja seuraa lapsen terveyttä ja hyvinvointia ml. Lapsen kasvua

Nykytilanne:

Perhekeskuksen kaikkien toimijoiden tehtävänä on edistää ja seurata lapsen ja perheen terveyttä ja hyvinvointia. Tehtävän toiminnot toteutuvat eri tavalla painottuen monialaisessa yhteistyössä. Pohjois-Pohjanmaalla on käytössä erilaisia näyttöön perustuvia hyvinvointia edistäviä ja yhteistoimintaa tukevia menetelmiä, kuten yhteisövaikuttavuusmalli, Lapset puheeksi-menetelmä ja Neuvokas-perhe. Järjestötoimijat sekä seurakunnat tarjoavat mm. matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, vertaisryhmiä, kerhoja, monikanavaista henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävötoimintaa, retkiä ja leirejä, kotiin annettavaa tukea ja palveluja sekä diakoniatyötä ja erityispalveluja.

Kehittämistarpeet:

- Monialaisen yhteistyön vahvistaminen sosiaali- ja terveydenhuollon ja yhdyspintatoimijoiden kesken.
- Ennaltaehkäisevien ja hyvinvointia tukevien toimintamallien vahvistaminen.

Ehdotetut toimenpiteet:

- Vahvistetaan eri toimijoiden välistä yhteistoimintaa.
- Otetaan käyttöön vaikuttavia hyvinvointia edistäviä toimintamalleja.
- Suunnitellaan ja valmistellaan perhekeskusten monialaisten tiimien toiminnan käynnistämistä kaikissa hyvinvointialueen perhekeskuksissa.
- Luodaan kaikkiin perhekeskuksiin ennaltaehkäiseviä ja matalan kynnyksen yhteydenottokanavia.

Mahdollistaa vertaistuen, vahvistaa yhteisöllisyyttä

Nykytilanne:

Hyvinvointialueen perhekeskuksen kohtaamispaikoissa perhekeskustoimijoiden toteuttamana on järjestetty ryhmätoimintoja ja vertaistukea, mutta koronatilanne on haastanut niiden toteutumista. Järjestöt ja seurakunnat tarjoavat valtakunnallisesti monikanavaista yksilöllistä ja ryhmämuotoista vertaistukea sekä paikallisesti muun muassa matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, vertaisryhmiä, kerhoja, monikanavaista henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävötoimintaa sekä tapahtumia.

Kehittämistarpeet:

- Ryhmätoimintojen uudelleen käynnistyminen koronan jälkeen sekä uusien käynnistäminen alueiden tarpeiden mukaisesti.
- Kohtaamispaikkatoiminnan toteutuminen kaikissa perhekeskuksissa.

Ehdotetut toimenpiteet:

- Kohtaamispaikkatoimijoiden verkostoituminen koko hyvinvointialueella ja paikallisesti yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten, järjestötoimijoiden ja seurakunnan kanssa.
- Osaamisen vahvistaminen ryhmämuotoisiin menetelmiin, esimerkiksi Ihmeelliset vuodet, ADHD-strategiaryhmämenetelmä.

Tarjoaa varhaista tukea, hoitoa ja kuntoutusta

Nykytilanne:

Varhaista tukea tarjotaan perhekeskuksen eri palveluiden lisäksi lapsen kasvu- ja kehitysympäristöissä, perhekeskusten kohtaamispaikoissa, perhekeskusten ohjauksen ja neuvonnan palveluissa. Lisäksi järjestöjen ja seurakuntien toiminnoissa tarjotaan mm. matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, vertaisryhmiä, kerhoja, monikanavaista henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa sekä kotiin annettavaa tukea ja palveluja. Hoidon ja kuntoutuksen toteuttamisessa osana perhekeskusten palveluja on alueellisesti suuria eroja erityisesti lasten ja nuorten mielenterveyshäiriöiden osalta.

Kehittämistarpeet:

- Toiminnan painopisteen suuntaaminen neuvonnan, ohjauksen ja varhaisen tuen toimintoihin kaikissa palveluissa ja toiminnoissa sekä järjestöyhteistyön vahvistaminen.
- Monialaisen yhteistyön vahvistaminen yhteisesti sovitulla toimintamalleilla.
- Kuntoutuspalveluiden kanssa tehtävä yhteistyö.
- Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden saatavuuden vahvistaminen.

Ehdotetut toimenpiteet:

- Tarjotaan Lapset puheeksi-menetelmäkoulutuksia.
- Koulutetaan ja otetaan käyttöön lasten ja nuorten ahdistuksen ja masennuksen hoitoon soveltuvia lyhytinterventioita (IPC, Coolkids)
- Laaditaan palvelukuvaukset, selkeytetään eri toimijoiden roolit ja sovitaan yhteistyön käytänteet sekä konsultaatorakenteet kuntoutuspalveluiden ja erityispalveluiden välille.
- Otetaan käyttöön monialaista yhteistyötä tukevia toimintamalleja, kuten hyvinvointineuvola.
- Luodaan kaikkiin perhekeskuksiin ennaltaehkäiseviä ja matalan kynnyksen yhteydenottokanavia.

Ehkäisee lähisuhdeväkivaltaa

Nykytilanne:

Palveluissa otetaan puheeksi lähisuhdeväkivaltaan liittyviä asioita vaihtelevasti. Lähisuhdeväkivallan ehkäisytyö kuuluu kaikille toimijoille ja palveluille. Järjestöillä ja seurakunnilla on valtakunnallisesti ja maakunnallisesti muun muassa monikanavaisia neuvontapalveluja, monikanavaista henkilökohtaista tukea sekä koulutuksia ja konsultaatiota ammattilaisille.

Kehittämistarpeet:

- Lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja puheeksi ottoon tarvitaan lisää osaamista.
- Lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen tarvitsee koordinaatiota hyvinvointialueella ja paikallisesti perhekeskuksissa.
- Erilaisten lähisuhdeväkivaltaa ehkäisevien toimintamallien ja -materiaalien jalkauttaminen perhekeskuksiin.

Ehdotetut toimenpiteet:

- Varmistetaan, että jokaisessa perhekeskuksessa on osaamista lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn ja puheeksi ottoon.
- Varmistetaan, että lähisuhdeväkivaltaa seulotaan kaikissa palveluissa.
- Luodaan kaikkiin perhekeskuksiin ennaltaehkäiseviä ja matalan kynnyksen yhteydenottokanavia.

Tukee vanhemmuudessa ja parisuhteessa

Nykytilanne:

Vanhemmuuden ja parisuhteen tuki on kaikkien perhekeskustoimijoiden tehtävä. Vanhemmuuden tuen kysymyksissä vanhemmat saavat tukea mm. neuvolasta, opiskeluhuollon palveluissa, kasvatusta- ja perheneuvonnasta, perhetyöstä sekä monipuolisesti eri järjestöjen ja seurakunnan tarjoamista palveluista kuten perheasiain neuvottelukeskuksista.

Kehittämistarpeet:

- Eri toimijoiden tekemän työn tuntemusta lisättävä perhekeskuksen palveluverkoston toimijoiden kesken.
- Luodaan kaikkiin perhekeskuksiin ennaltaehkäiseviä ja matalan kynnyksen yhteydenottokanavia.

Ehdotetut toimenpiteet:

- Vahvistetaan vanhemmuuden ja parisuhteen tukea esimerkiksi erilaisilla ryhmämuotoisilla toiminnoilla ja matalan kynnyksen palveluohjauksen kanavilla.

Auttaa sovinnolliseen eroon ja vanhemmuuden jatkumiseen

Nykytilanne:

Eroauttamista on tarjolla alueella vaihtelevasti. Perhekeskuskäsikirjatyössä eroauttamisen palveluiden toteutumisessa olevat haasteet on tunnistettu. Sovinnolliseen eroon tarjottavaa tukea on saatavilla mm. kasvatusta- ja perheneuvonnasta, perheasioiden sovittelusta ja matalan kynnyksen palveluohjauksen kanavista. Lisäksi apua on saatavissa järjestöjen ja seurakuntien toiminnoissa, Ensi- ja turvakotien liiton eroneuvo-palveluista ja tapaamispaikkatoiminnasta sekä Vanhempainakatemiasta.

Kehittämistarpeet:

- Eroneuvonnan ja eroauttamisen palveluiden tarjonnassa ja rakenteissa on puutteita, erityisesti lapsille tarjottavan tuen osalta.
- Eroauttamisessa on tarpeen selkeyttää tuen eri muotoja ja avata eri toimijoiden rooleja.

Ehdotetut toimenpiteet:

- Hyvien käytäntöjen kartoittaminen ja jakaminen koko hyvinvointialueelle.
- Luodaan kaikkiin perhekeskuksiin ennaltaehkäiseviä ja matalan kynnyksen yhteydenottokanavia.
- Varmistetaan perheasioiden sovittelutoiminnan saatavuus perhekeskuksissa.

Ottaa huomioon perheiden moninaisuuden ml. monikulttuurisuus

Nykytilanne:

Perhekeskuksessa tulisi huomioida perheiden moninaisuus, kuten maahanmuuttaja- ja pakolaisperheet (Liite 2), sateenkaariperheet, vammaisten lasten tai vanhempien perheet tai sijaisperheet. Palveluissa tunnistetaan varsin hyvin perheiden moninaisuus ja siitä aiheutuvat erityistarpeet, mutta osaamista kohdata ja tukea erilaisia perheitä vaihtelevat monin paikoin. Esimerkiksi vammaiset maahanmuuttajat muodostavat erityisen haavoittuvan ryhmän. Vammaisten maahanmuuttajien tilannetta vaikeuttavat vamman lisäksi kielivaikeudet ja tiedon saavutettavuus. Järjestöjen ja seurakuntien toiminnoissa tarjotaan muun muassa matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, vertaisryhmiä, kerhoja, monikanavaista henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa, kotiin annettavaa tukea ja palveluja sekä diakoniatyötä ja erityispalveluja.

Kehittämistarpeet:

- Osaamisen vahvistaminen perheiden moninaisuudesta ja sen erityispiirteiden huomioimisesta palveluissa.
- Palveluiden järjestämisessä kotoutujien ja muiden maahanmuuttajien tarpeiden huomioiminen.
- Suunnittelussa erityisesti haavoittuvien ryhmien tarpeiden huomioiminen. Maahanmuuttajista erityisen haavoittuvia ryhmiä ovat esimerkiksi kiintiöpakolaiset, ilman huoltajaa maassa olevat lapset ja nuoret, ihmiskaupan uhrin sekä ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön uhrin.

Ehdotetut toimenpiteet:

- Koulutetaan henkilöstöä kohtaamaan ja huomioimaan erilaiset perhetilanteet ja perhemuodot sekä niiden erityispiirteet.
- Huomioidaan monikielisuuden ja monikanavaisuuteen panostaminen sekä kulttuuriosaamisen turvaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon osaamisessa.
- Huomioidaan kaikessa toiminnassa perheiden moninaisuus ml. monikulttuurisuus.
- Maahanmuuttajille tarjottavien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä vahvistetaan omakielistä ohjausta ja neuvontaa sekä hyödynnetään positiivista erityiskohtelua, mm. mahdollistamalla pidemmät vastaanottoajat ja tulkkaus.
- Tulkkauksen järjestämiseen ja riittävän ajan varaamiseen asiakastapaamisissa kiinnitetään perhepalveluissa huomiota, sillä väärinymmärryksillä voi olla lapselle ja perheelle pitkäkantoiset kielteiset seuraukset.

Perhekeskuksen palvelukokonaisuus

Monialaiseen perhekeskuksen palvelukokonaisuuteen kuuluvat lapsille, nuorille ja perheille suunnatut hyvinvointia ja terveyttä sekä kasvua ja kehitystä edistävät sekä varhaisen tuen, hoidon ja kuntoutuksen palvelut. Palveluverkosto muodostuu perustason sosiaali- ja terveyspalveluista sekä niitä tukevista erityistason palveluista. Verkosto ylittää hallinnonala- ja organisaatorajat. Siihen kuuluvat sosiaali- ja terveyspalvelujen lisäksi kuntien sivistyspalvelut, hyvinvointia ja terveyttä edistävä toiminta ja muut palvelut sekä Kelan, järjestöjen ja seurakuntien palvelut ja toiminta.

Perhekeskus toimii osaltaan rakenteena lapsiperheille suunnattujen sosiaali- ja terveyspalvelujen ja muiden palvelujen yhteensovittamiselle sekä yhteistoiminnallisista toimintatavoista ja yhtenäisistä käytännöistä sopimiselle sekä systeemiselle työskentelytavalle. Keskeistä on, että hallinnonalarajat ylittävän integraation lisäksi huolehditaan sosiaali- ja terveyspalvelujen keskinäisestä integroinnista. Palveluiden yhteensovittaminen on jatkossa tulevaan järjestämislakiin (10 §) perustuva velvoite.

Lasten ja nuorten vanhemmilla voi olla lasten ja nuorten elämään vaikuttavia ongelmia. Sen vuoksi on välttämätöntä, että lapsille ja nuorille suunnatut sosiaali- ja terveyspalvelut toimivat vanhempien tarpeiden mukaisesti yhdessä aikuisille suunnattujen perus- ja erityistason palveluiden kanssa. Lapset, nuoret ja heidän perheensä käyttävät tavallisesti useita erilaisia sosiaali- ja terveyspalveluja mm. kasvatus- ja perheneuvontaa, joten heidän näkökulmastaan näiden palveluiden tulee muodostaa yhteen toimiva kokonaisuus. Koulu- ja opiskeluikäisten keskeisiä palveluja ovat opiskeluhuollon (koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, psykologi- ja kuraattoripalvelut) palvelut. Lisäksi opiskeluhuollon palvelujen on tarpeen toimia kiinteässä yhteydessä perhekeskuksen palvelukokonaisuuteen.

Perhekeskuksen palveluverkosto on sote-toimijoiden vastuulla. Kiinteä osa perhekeskusverkostoa ovat kuntiin jäävät palvelut sivistys- ja vapaa-ajan palvelut, järjestöt, seurakunnat ja yksityiset toimijat. Perhekeskuksen palveluverkostoon voi kuulua paikallisia, alueellisia ja valtakunnallisia järjestötoimijoita sekä seurakuntia ja muita uskonnollisia yhteisöjä. Järjestöjen ja seurakuntien toteuttama toiminta vaihtelee paikkakunnittain, jopa kaupunginosittain ja kylittäin. Jokaisella järjestö- ja seurakuntatoimijalla on yhdenvertainen mahdollisuus tulla osaksi perhekeskuksen palveluverkostoa.

Pohjois-Pohjanmaalla perhekeskusten palveluverkosto on toiminut eri tavoin alueilla. Lape- työskentelyllä sekä Tulevaisuuden sote-keskus –hankkeen toiminnassa on juurrutettu perhekeskustoimintaa, luotu rakenteita ja pyritty selkeyttämään toimijoiden välistä vastuujakoa. Edelleen näihin asioihin tulee kiinnittää huomiota. Tavoitteena on tasalaatuinen perhekeskuksen palveluverkoston toiminta koko hyvinvointialueella. Tärkeää on myös turvata ja parantaa palveluiden saatavuutta. Pohjois-Pohjanmaalla haasteena on pitkät välimatkat, jotka vaikeuttavat lähipalveluiden toteutumista. Perus- ja erityistason sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatiota kuvataan esimerkiksi mallintamalla tuen, palveluiden ja hoidon –polkuja. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella on tavoitteena, että erityistason tukea ja konsultaatiota voidaan jalkauttaa alueille entistä paremmin perhekeskustyössä.

Jokaisen perhekeskuksen alueella on yksi tai useampi perhekeskuksen kohtaamispaikka. Kohtaamispaikalla tarkoitetaan avointa matalan kynnyksen paikkaa tai tilaa, johon kaikki lapset, nuoret ja perheet ovat tervetulleita. Kohtaamispaikan toimijoita voivat olla järjestöt ja seurakunnat, kuntien lapsi- ja perhepalvelut ml. avoin varhaiskasvatus, sidosryhmät ja vapaaehtoiset. Kohtaamispaikan toiminnan tulee kytkeytyä perhekeskustoimintaan. Kohtaamispaikkoihin ja muuhun järjestöjen ja seurakuntien toimintaan jalkautuminen on osa perhekeskuksen ammattilaisten työtä. Toiminta on suunnitelmallista ja koordinoitua ja asiakkaalle saavutettavaa ja esteetöntä palvelua. Yhteisöllisyyden ja vertaistuen vahvistaminen ovat kohtaamispaikan keskeisiä tehtäviä.

Kehittämistarpeet:

- Perhekeskuksen palvelukokonaisuus on laaja, ja tarvitsee toimiakseen johtamisrakenteen. Keskeisenä kehittämiskohtena Pohjois-Pohjanmaalla on, että perhekeskusten yhteensovittamisesta, koordinaatiosta ja johtamisesta sovitaan selkeästi.

Ehdotetut toimenpiteet:

- Sovitaan perhekeskuksen ml. kohtaamispaikkojen johtamis- ja koordinaatorakenteet sekä yhteistyön foorumit.
- Määritellään perhekeskuksen palveluverkoston toimijat sekä palveluiden toteutumisen rakenteet (mm. lähipalvelu, digipalvelut) eri perhekeskuksissa.
- Varmistetaan erityispalveluiden toteutuminen perhekeskuksessa sopimalla yhteistyön käytänteistä ja konsultaatorakenteista.
- Otetaan käyttöön yhteisövaikuttavuusmalli koko hyvinvointialueella.
- Jokaisessa sote-keskuksessa toimii nimetty järjestöyhdyshenkilö.

Perhekeskustoiminnan asemointi – saatavuus ja saavutettavuus

Perhekeskus voi toimia fyysisissä toimipisteissä tai verkostomaisesti, jolloin eri toimijoiden väliseen yhteensovittettavaan toimintaan tulee kiinnittää erityistä huomioita. Palvelut voidaan tarjota fyysisinä palveluina esimerkiksi osana sote-keskuksia tai kotiin vietävinä palveluina. Osa palveluista voidaan toteuttaa sähköisinä, jolloin palveluiden saatavuutta sekä saavutettavuutta voidaan edistää.

Pohjois-Pohjanmaalla on marraskuussa 2021 toiminut 24 perhekeskusta ja neljä perhekeskusta on ollut kehitteillä. Perhekeskustoiminta on pääasiallisesti toteutettu verkostomaisena toimintana, mutta joillakin alueilla toimintaa on koottu myös samoihin tiloihin ja tilasuunnittelussa on huomioitu erityisesti lapsiperheiden tarpeet. Lisäksi erilaisten arjen toimintaympäristöön ja kotiin vietävien jalkautuvien toimintamallien käyttöönotolla palveluiden sekä sähköisten palveluiden ja matalan kynnyksen yhteydenottokanavien avulla palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta on parannettu.

Hyvinvointialue, kunnat ja seurakunnat, jotka tarjoavat järjestöjen yleishyödyllisen toiminnan käyttöön tiloja, ovat merkittävässä roolissa mahdollistamassa toiminnan saavutettavuutta. Lapset, nuoret ja perheet sekä heitä edustavat järjestöt ja seurakunnat ovat parhaita asiantuntijoita palvelujen saavutettavuudessa. Järjestöillä ja seurakunnilla on osaamista ja menetelmiä kanavoida lasten, nuorten ja perheiden osallistumisesta myös saavutettavuuden kehittämiseen liittyen. Järjestöillä ja seurakunnilla on runsaasti erilaisille erityisryhmille suunnattua toimintaa, jossa saavutettavuuteen liittyvät kysymykset on juuri tämän ryhmän näkökulmasta huomioitu. Järjestöjen ja seurakuntien tuleekin pohtia myös oman toimintansa saavutettavuutta tavoiteltavan kohderyhmän näkökulmasta.

Kehittämistarpeet:

- Fyysisen ja verkostomaisten perhekeskusten asemoituminen alueilla tulee määritellä siten, että jokainen kuntalainen ja perhekeskustoimija tietävät, mihin perhekeskukseen hän kuuluu.
- Perhekeskuksen yhteensovitetun toiminnan varmistaminen verkostomaisesti toimivissa perhekeskuksissa.

Ehdotetut toimenpiteet:

- Määritellään Pohjois-Pohjanmaalle sijoittuvat perhekeskukset.
- Palveluiden saatavuudessa ja saavutettavuudessa huomioidaan erilaiset tarpeet, kuten liikennevajeet ja esteettömyys.
- Kehitetään ja otetaan käyttöön eri toimintaympäristöihin jalkautuvia palveluita, matalan kynnyksen yhteydenottokanavia sekä sähköinen perhekeskus.

Johtaminen ja koordinointi

Perhekeskuksen johtaminen on hyvinvoinnin, yhteistyön ja monialaisen asiantuntijuuden johtamista, jossa myös ammattilaisten osaamisesta huolehditaan. Se on asiakaslähtöistä, palveluja ja toimintaa yhteen sovitavaa verkostojohtamista ja sen rinnalla kunkin palvelun tai asiantuntemusalan johtamista.

Verkostojohtamista varten tarvitaan sekä hyvinvointialuekohtaiset että perhekeskuskohtaiset rakenteet johtamiselle ja koordinaatiolle sekä palvelujen yhteensovittamiselle. Toimivat verkostojohtamisen ja koordinaation rakenteet vähentävät palvelujen ja toimintojen hajanaisuutta, lisäävät niiden sujuvaa yhteistoimintaa ja mahdollistavat perhekeskustoiminnan ohjaamisen ja johtamisen yhtenä kokonaisuutena.

Perhekeskuskoordinaattorit/ -vastaavat tukevat palveluverkoston yhteistoimintaa ja kokonaisuuden koordinaointia sekä hyvinvointialueen tasolla, että alueellisten ja paikallisten perhekeskusten tasolla. Perhekeskustoiminnan onnistunut toteuttaminen edellyttää kaikkien asianosaisten, niin johtajien kuin toimijoiden osaamisen vahvistamista. Osaamista vahvistetaan panostamalla osaamistarpeiden tunnistamiseen, tietojen ja taitojen yhteistoiminnalliseen oppimiseen, systeemiseen työotteeseen ja monialaiseen tiimityön malliin sekä kannustamalla ja säännöllisellä palautteella - myös asiakkailta kerätyllä palautteella.

Perhekeskustoimijoiden laajentuva rooli edellyttää ammatillisen osaamisen vahvistamista uusien sisältöjen, työmenetelmien ja periaatteiden osalta, ja ennen kaikkea asiakaskeskeisessä monialaisessa yhteistoiminnassa tarvittavien valmiuksien osalta. Verkostojohtamisen ja kokonaiskoordinaation avulla varmistetaan yhteen sovitut palvelut ja perheiden avun saaminen.

Perhekeskuksen johtaminen ja koordinointi Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella on osittain organisoitu, mutta rakenteista tulee vielä sopia tarkemmin. Järjestöt ja seurakunnat ovat mukana perhekeskustoiminnan johtamisen ja koordinoimisen jokaisella tasolla. Hyvinvointialuetasoisessa perhekeskusjohtamisessa sote-toimialueen yhteistyökumppanina toimii maakunnallinen järjestöverkosto, jonka edustajat ovat mukana hyvinvointialueen perhekeskustoimintaa koordinoivassa yhteistyöryhmässä.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella koordinaatio- ja johtamisrakennetta on tällä hetkellä hahmoteltu seuraavasti:

Hyvinvointialueen taso, maakunnallinen koordinointi:

1. Toimialuejohtaja
2. LAPE-yhteistyöryhmä (strateginen) tai vastaava yhteistyöryhmä
3. Perhekeskuksen toiminnasta vastaava (operatiivinen) ryhmä, Perhe- ja sosiaalipalveluiden ja Oys psykiatria toimialueen johtoryhmä
4. Sosiaali-, erityis- ja vaativien palvelujen sekä järjestöjen yhdyspinta
5. Perhekeskuskoordinaattori tai -vastaava

Perhekeskuskohtainen taso, palvelualueittainen ja paikallinen taso

1. Toiminnasta vastaava ryhmä kullekin perhekeskukselle, palvelualuejohtajan vetovastuulla, vastuuyksikköjohtajat mukana
2. Alueelliset ja paikalliset LAPE-ryhmät, jossa mukana myös kuntiin jäävien palvelujen sekä järjestöjen ja seurakuntien edustus
3. Perhekeskusvastaavat alueelta
4. Avoin kohtaamispaikkatoiminta

Hyvinvointialue: strateginen johtoryhmä

- Päättää lasten ja perheiden palveluja koskevista strategisista linjauksista
- Yhteensovittaa maakunnan ja kunnan yhdyspintaan liittyvät asiat
- Käsittelee ja hyväksyy keskeiset asiakirjat ja esitykset ennen niiden etenemistä maakunnan ja kuntien päätöksentekoon (strategiat ja talousarviot)
- Varmistaa riittävät voimavarat ja toimintaedellytykset palvelujen järjestämiseksi
- Seuraa ja arvioi lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tilaa ja palvelukysyntää

Hyvinvointialue: operatiivinen johtoryhmä

- Yhteensovittaa perhekeskusverkoston toimintaa maakunnan alueella
- Valvoo laatua ja resurssien yksityiskohtaisempaa allokoointia
- Arvioi toimintaa ja raportoi strategiselle johtoryhmälle
- Vastaa hallinnonalarajat ylittävien prosessien koordinoinnista, käytäntöjen yhtenäistämistä ja yhtenäisyyden seurannasta
- Vastaa tiedon viiveettömästä siirtymisestä yksiköiden/tuottajien välillä
- Seuraa ja välittää tietoa vaikuttavista käytännöistä

Yksittäinen perhekeskus: ohjausryhmä (lähiesimiehet)

- Säännöllisesti kokoontuva asiantuntijaryhmä, joka sopii yhteisistä toimintatavoista ja pohtii alueen/kunnan ilmiöitä, palvelutarpeita, työnjakoa ja yhteistä tapaa tehdä työtä.
- Ryhmä integroituu osaksi kunnan tai suurissa kunnissa alueen päätöksentekoa; mukana keskeiset lapsia ja perheitä kohtaavat tahot.

Yhteistyörakenteet ja -käytänteet sekä sopimukset

Yhteensovittaminen on perhekeskustoiminnan onnistumisen välttämätön ehto. Tavoitteena on monialaisuuden ja systeemisyyden (yhteensovittaminen) toteutuminen asiakastyössä, mikä edellyttää asiakaslähtöisiä rakenteita ja sovittuja käytäntöjä perhekeskuksissa ja hyvinvointialueilla. Perhekeskusverkostoon kuuluvien kymmenien palvelujen sekä toiminnan yhteensovittamista varten voidaan tarvita lisärakenteita koordinaation ja verkostojohtamisen tueksi, esimerkiksi vahvistettaessa lasten palvelujen yhteen toimivuutta aikuisten mielenterveys- ja päihdepalvelujen kanssa. Yhteiset toimintamallit ja käytännöt eivät synny itsestään, sillä monilla palveluilla on pitkä erillään toimimisen historia.

Yhteisövaikuttavuus

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella perhekeskustyö kytkeytyy yhteisövaikuttavuusmalliin, joka on valittu yhteiseksi ylisektoriseksi työskentelymalliksi lasten, nuorten ja perheiden palveluissa koko Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella. Yhteisövaikuttavuusmallissa luodaan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tueksi konkreettinen eri hallintorajat ylittävä verkostotyön toimintamalli, jolla aikaansaadaan systeeminen muutos palveluiden järjestämiseksi lapsen ja perheen ympärillä. Mukana kehitysympäristöjen, eli varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja nuorisopalveluiden, lisäksi ovat lasten, nuorten, perheiden sekä aikuisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut sekä 3. sektori. Keskeistä yhteisövaikuttavuusmallissa on perheen muuttuneeseen elämäntilanteeseen reagoiminen varhaisessa vaiheessa, jotta tilanteet ja asiat eivät vaikeudu ja monimutkaistu.

Yhteisövaikuttavuusmallin mukaisen kehittämistyön tarkoituksena on luoda lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tueksi konkreettinen hallintorajat ylittävä verkostotyön toimintamalli, jolla aikaansaadaan systeeminen muutos palveluiden järjestämiseksi lapsen ja perheen tueksi. Yhteisövaikuttavuusmallissa hyödynnetään systeemiajattelua ihmisten ja yhteiskunnan kompleksisten ja monialaista yhteistyötä vaativien ongelmien ratkaisemiseksi. Työskentelyn tavoitteena on, että mukana olevien alueiden lasten ja nuorten kasvuympäristöt ja palvelut toimisivat mahdollisimman hyvin yhdessä lasten, nuorten ja perheiden arjen pärjäävyyttä vahvistaen. Työskentelyn tavoitteena oleva lapsiperhepalveluiden integraatio rakentuu viiden yhteisövaikuttavuuden periaatteen pohjalta. Periaatteet ovat: 1) yhteinen agenda ja tavoite, 2) yhteiset mittarit, 3) toisiaan vahvistavat toiminnot, 4) jatkuva vuorovaikutus ja 5) taustatukiorganisaatio

Perheiden näkökulmasta yhteisövaikuttavuuden hyöty rakentuu pärjäävyyslähällisen palvelumallin kautta, jonka avulla palvelut kootaan suunnitelmallisesti lapsen ja perheen arjen ympärille. Ammattilaisten näkökulmasta työskentely auttaa uudelleen suuntaamaan työtä ennakoivaan työskentelyyn, varhaisempaan tukeen ja vahvempaan yhteistyöhön eri toimijoiden välillä välttämällä päällekkäistä työskentelyä ja irrallisia tai eriytyviä prosesseja.

Kehittämistarpeet:

- Yhteisövaikuttavuusmallin kehittämistyötä tehdään Oulussa ja Raahessa. Kehittämistarpeena on käynnistää kehittämistyö koko hyvinvointialueella.

Ehdotetut Toimenpiteet:

- Käynnistetään yhteisövaikuttavuusmallin kehittämistyö koko hyvinvointialueella. Kehittämistyötä viedään eteenpäin viiden yhteisövaikuttavuuden periaatteen pohjalta.

Hyvinvointineuvola

Hyvinvointineuvola -toimintamalli on kehitetty Oulussa kymmenen vuotta sitten parantamaan äitiys- ja lastenneuvola asiakkuudessa olevien perheiden tukea. Kun perheen tuen tarve nousee esille esim. varhaiskasvatuksessa tai neuvolassa, kootaan yhteinen verkosto, jossa ovat perheen lisäksi asian kannalta tarvittavat työntekijät tai kolmannen sektorin edustajat paikalla. Verkostossa sovitaan, miten asiassa edetään, kuka tekee mitäkin ja milloin järjestetään mahdollinen uusi tapaaminen. Perhe on mukana sopimassa etenemisestä ja heidän näkemyksensä ovat keskiössä. Keskeinen osa hyvinvointineuvola kehittämistyötä ovat olleet alueelliset tapaamiset, jossa on ollut mukana laajasti toimijoita niin kaupungin työntekijöitä kuin 3. sektorin edustajia.

Kehittämistarpeet

- Hyvinvointineuvola -työskentelymallin laajentaminen koko hyvinvointialueelle
- Aikuisten mielenterveyspalveluiden kanssa tehtävän yhteistyön kehittäminen perustasolla
- Yhteistyörakenteiden luominen kuntien toimijoiden kanssa

Ehdotetut toimenpiteet

- Hyvinvointineuvola -työskentelymallin käyttöönoton edistäminen aloitetaan Oulun eteläisellä ja rannikolta yhteistyössä Tulevaisuuden sote-keskus -hankkeen kuntoutusosion ja Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palvelukokonaisuuden kehittämishankkeen (Päkä) kanssa.
- Alueelliseen yhteistyöhön kutsutaan mukaan myös aikuisten sote-palveluista mielenterveys- ja päihdepalvelut sekä esim. aikuissosiaalityö
- Kehittämistyöhön kutsutaan mukaan kuntien toimijoita

Hyvinvointineuvolan toimintamalli Oulussa

Kuva 4. Hyvinvointineuvolan toimintamalli

Osallisuus perhekeskuksessa

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuus on välttämätön osa perhekeskustoimintaa. Osallisuuden edistämiseksi tarvitaan rakenteita sekä toimintatapoja ja -malleja. Osallisuustyötä perhekeskus verkostotyöskentelyssä viedään eteenpäin alueellisesti jakamalla hyviä käytänteitä sekä lisäämällä ymmärrystä osallisuudesta. Tavoitteena on viedä eteenpäin mm. Osallisuuden tukipaketti -Pohjois-Pohjanmaan kuntien osallisuustyön tukemiseen. Järjestöjen ja seurakuntien yleishyödyllinen toiminta lisää sekä siihen osallistuvien, että sitä vapaaehtoistoiminnallaan toteuttavien lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta. Toiminnalla voidaan vähentää syrjäytymistä ja eriarvoisuutta sekä kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja tarjoamalla toimintaa erityisesti heikoimmassa asemassa oleville. Erityisesti sosiaali- ja terveysalan järjestöt toimivat myös yksittäisen asiakkaan oikeuksien valvojina sekä asiakasryhmän edunvalvojina suhteessa hyvinvointialueeseen. Hyvinvointialue hyödyntää kehittäjäasiakkaita sekä sosiaali- ja terveysjärjestöjen kouluttamia kokemustoimijoita palveluiden toteuttamisessa ja kehittämisessä.

Kehittämistarpeet:

- Osallisuuden huomioiminen osana perhekeskusten toimintaan, kehittämiseen ja arviointiin.

Ehdotetut toimenpiteet

- Perhekeskuksen toimintasuunnitelmaan ja perhekeskuskäsikirjoihin kirjataan menetelmät, miten osallisuutta toteutetaan osana perhekeskuksen kehittämistä ja suunnittelua.

Seuranta ja arviointi

Hyvinvointialueen toimintaympäristö, väestön palvelutarpeet ja sidosryhmien tavoitteet ovat jatkuvassa muutoksessa. Seuranta ja arviointia tarvitaan sekä koko hyvinvointialueen laajuisesti, että paikallisesti perhekeskustasolla. Perhekeskustoimintaa ja sen kehittämisen vaihetta on tarpeen seurata ja arvioida säännöllisesti. Hyvinvointialueen järjestämissuunnitelmassa yhtenä tavoitteena on, että lapsi, nuori tai perhe saa tarvitsemansa tuen oikea-aikaisesti kotiin tai arjen ympäristöön, jolloin raskaimpia palveluita käyttävien osuus vähenee. Toimenpiteenä on perhekeskusten käyttöönotto, joissa palvelut toimivat yhdenmukaisesti. Seuranta ja arviointi vaativat tietoa toimintaympäristöstä, toiminnan vaikuttavuudesta ja resursseista säännöllisesti seurattavilla mittareilla.

Kehittämistarpeet:

- Seurannan ja arvioinnin rakenteet hyvinvointialuetasoisesti ja perhekeskustasoisesti

Ehdotetut toimenpiteet:

- Luodaan jatkuvan kehittämisen, seurannan ja arvioinnin rakenteet.

Riskit

Perhekeskustoiminnan jatkokehittämiseen, juurruttamiseen ja toiminnan siirtymiseen hyvinvointialueelle liittyy riskejä ja huolia. Taulukossa on nostettu esille keskeisimpiä riskejä, jotka toteutuessaan voivat estää tai jopa pysäyttää perhekeskustoiminnan jatkokehittämisen. Riskien hallinta sisältää ratkaisuja riskien minimoimiseen ja ehkäisemiseen.

Riski	Todennäköisyys	Vaikutus	Riskien hallinta
Perhekeskuskehittäminen on ollut osittain hankevetoista.	Perhekeskustoiminta ja kehittäminen integroituu hyvinvointialueen toimintoihin hankeajan päätyessä.	Mikäli perhekeskustoiminta ja kehittäminen ei integroidu hyvinvointialueen toimintoihin, kehitys pysähtyy.	Suunnitellaan integraatio hyvinvointialueen toimintoihin huolella ja turvataan kehittäminen perhekeskustoimijoiden mukana olemisella.
Alueellinen perhekeskusverkosto ei löydä omistajuutta hyvinvointialueella.	Alueellinen perhekeskusverkosto löytää omistajuuden, ja toiminta jatkuu osana perhekeskusten johtamista ja koordinaatioita.	Mikäli riski toteutuu, alueellisen perhekeskusverkoston toiminta loppuu, jolloin menetetään tärkeä yhteistyöfoorumi hyvinvointialueella.	Alueellinen perhekeskusverkosto integroituu tärkeäksi osaksi perhekeskustoiminnan kehittämisen rakenteita hyvinvointialueella. Toiminnalle löytyy omistajuus ja vetäjät.
Perhekeskustoiminnalta puuttuu hyvinvointialueella rakenteet.	Hyvinvointialueelle siirryttäessä rakenteet, koordinaatio ja johtaminen perhekeskustoiminnalle on saatu vietyä toimijoiden tehtäväkuvuihin sekä on suunniteltu myös operatiivista johtamista.	Mikäli monialaista johtamista ja koordinaatioita ei pystytä määrittelemään, on haasteena hyvinvointialueella perhekeskuskehittämisen kokonaiskuvan hämärtyminen. Kehittäminen ei etene tasaisesti tai se voi pysähtyä kokonaan.	Luodaan perhekeskustoiminnalle strateginen ja operatiivinen johtamis- ja koordinaatiojärjestelmä. Määritellään selkeästi vastuut sekä yhteiset tavoitteet toiminnalle. Turvataan olemassa olevien Lape-ryhmien jatkuminen alueilla.
Ammattilaisten saatavuuden haasteet perhekeskuksissa.	Haaste on kansallinen, ja siihen on kiinnitetty huomiota myös Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella.	Riski on jo olemassa ja tunnistettu.	Hyvinvointialueella kiinnitetään huomiota positiiviseen työnantajaimagoon, henkilöstöjohtamiseen ja oppilaitosyhteistyöhön.
Yhteistä ymmärrystä perhekeskustoiminnasta ja toimivaa viestintää perhekeskustoimijoiden välillä ei saada rakennettua hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kesken.	Yhteistä ymmärrystä on rakennettu jo pitkään mm. Lape-työskentelyllä, alueellisilla perhekeskus- ja järjestöverkoston avulla.	Eri toimijoiden tekemä toiminta näyttäytyy perheiden suuntaan erillisenä eikä yhtenäisenä perhekeskuksena.	Tavoitteena on, että yhteinen ymmärrys säilyy ja kehittyy siten, että perhekeskus on sekä ammattilaiselle ja kuntalaiselle selkeä palveluiden kokonaisuus.

Taulukko 1. Perhekeskustoiminnan riskianalyysi.

Tavoitteet ja toimenpiteet 2023–2025

Tavoitteena on, että hyvinvointialueella toimii kansalliset linjaukset täyttävä perhekeskustoiminta. Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen perhekeskuskehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2023–2025 on laadittu kansallisten kriteereiden pohjalta.

Tavoite	Toimenpide
Perhekeskukset toimivat koko hyvinvointialueella ja palvelut ovat saatavia ja saavutettavia.	<ul style="list-style-type: none"> Määritellään Pohjois-Pohjanmaalle sijoittuvat perhekeskukset. Palveluiden saatavuudessa ja saavutettavuudessa huomioidaan erilaiset tarpeet, kuten liikenneyhteydet ja esteettömyys. Kehitetään ja otetaan käyttöön eri toimintaympäristöihin jalkautuvia palveluita, matalan kynnyksen yhteydenottokanavia sekä sähköinen perhekeskus.
Perhekeskuksen palvelut toteutuvat verkostomaisesti ja perhekeskuksissa toteutetaan kohtaamispaikkatoimintaa.	<ul style="list-style-type: none"> Määritellään perhekeskuksen palveluverkoston toimijat Varmistetaan, että palvelut toimivat verkostomaisesti Jokaisen perhekeskuksen yhteyteen perustetaan kohtaamispaikka
Perhekeskuksen tehtävät toteutuvat hyvinvointialueen perhekeskuksissa.	<ul style="list-style-type: none"> Perhekeskuksen tehtävät konkretisoidaan ja työnjaosta sovitaan.
Perhekeskusten johtamisen ja koordinaation rakenteet tukevat perhekeskustoiminnan kehittämistä ja toteutumista.	<ul style="list-style-type: none"> Sovitaan perhekeskuksen ml. kohtaamispaikkojen johtamis- ja koordinaatorakenteet. Hyvinvointialueella toimii perhekeskustoimijat kokoava alueellinen perhekeskusverkosto.
Perhekeskuksen yhteistyörakenteista ja käytänteistä on sovittu.	<ul style="list-style-type: none"> Määritellään perhekeskuksen palveluverkoston toimijat. Varmistetaan erityispalveluiden toteutuminen perhekeskuksessa sopimalla yhteistyön käytänteistä ja konsultaatorakenteista. Vahvistetaan monialaisia yhteistyörakenteita, ottamalla käyttöön yhteisövaikuttavuusmalli ja hyvinvointineuvola-toiminta. Sovitaan järjestöyhteistyöstä.
Perhekeskuksen toimintakulttuuri tukee systeemistä työskentelyä ja monialaista yhteensovitettua toimintaa.	<ul style="list-style-type: none"> Vahvistetaan systeemistä työtettä Otetaan käyttöön yhteisövaikuttavuusmalli Otetaan käyttöön asiakas- ja palveluohjauksen yhden yhteydenoton toimintoja
Lapset, nuoret ja perheet osallistuvat toimintaan.	<ul style="list-style-type: none"> Huomioidaan osallisuus osana perhekeskuksen kehittämistä ja arviointia. Perhekeskuksen toimintasuunnitelmaan ja perhekeskuskäsikirjoihin kirjataan menetelmät, miten osallisuutta toteutetaan osana perhekeskuksen kehittämistä ja toimintaa.
Perhekeskustoiminnan kehittämistä seurataan ja arvioidaan.	<ul style="list-style-type: none"> Perhekeskuksen toimintasuunnitelma ja sen laatiminen hyvinvointialueelle Hyvinvointialueen perhekeskustoiminnan etenemisen ja toimintasuunnitelman toteutumisen seuranta Riittävän kattavat tiedot ja seurantajärjestelmä, mittarit ja vaikuttavuuden arviointi sekä asiakaspalautte (terveys, hyvinvointi, palveluntarve ja –saatavuus) käytettävissä päätöksenteon tueksi

Taulukko 2. Perhekeskustoiminnan tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2023-2025.

Lähteet

Hastrup Arja, Pelkonen Marjaana ja Päivi Varonen. Perhekeskusten kehittäminen ja vakiinnuttaminen tulevilla hyvinvointialueilla: ohjeita toimintasuunnitelman laadintaan. Työpaperi 9/2021. Saatavissa 2.11.2022: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141560/URN_ISBN_978-952-343-635-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Osallisuuden tukipaketti. Pohjois-Pohjanmaan kuntien osallisuustyön tukemiseen. Saatavissa 3.11.2022: https://www.ppshp.fi/dokumentit/Koulutusmateriaali%20sisltyyppi/_Osallisuudentukipaketti%20valmis.pdf.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen strategia. Saatavissa 3.11.2022: <https://pohjois-pohjanmaanhyvinvointialue.fi/hyvinvointialue/strategia/>

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämssuunnitelma 2023–2025. Saatavissa 3.11.2022: https://pohjois-pohjanmaanhyvinvointialue.fi/wp-content/uploads/2022/10/pohde_sosiaali- ja_terveystalveluiden_jarjestamissuunnitelma_aluevaltuuston_hyvaksyma_24-10-2022.pdf

POPsoite, Pohjois-Pohjanmaan kuntien hyvinvointikertomusten analyysi, kasvu, oppiminen ja kasvuyhteisöt 2022.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Perhekeskusten määrä ja sijainti. Saatavissa 3.11.2022: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/perhekeskus/perhekeskusten-maara-ja-sijainti>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Perhekeskukset ja niiden kohtaamispaikat Suomessa. 6/21. Saatavissa 3.11.2022: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143354/URN_ISBN_978-952-343-759-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

LIITE 1: Järjestö- ja seurakuntayhteistyö Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen perhekeskuksen toimintasuunnitelmassa

Perhekeskustoiminnan periaatteet

Järjestöjen ja seurakuntien toiminta on osa perhekeskuksia. Toiminta on hyvin monimuotoista. Sitä tehdään niin ammattilaisten kuin vapaaehtoisten toteuttamana. Osa järjestöistä ja seurakunnista toimii myös palveluntuottajina. Järjestöillä ja seurakunnilla on vahvaa ammatillista osaamista ja kokemustietoa edustamaansa teemaan ja kohderyhmään liittyen.

Lasten, nuorten ja perheiden arkea tukeva järjestöjen ja seurakuntien toiminta ja toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö edistää perhekeskuksen periaatteita:

- Asiakastyötä, yhteistyötä ja johtamista kehitetään lapsi-, nuori- ja perhelähtöiseksi huomioiden eri toimijoiden tekemä työ.
- Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista, tuen tarpeista ja haasteista kertyy arjen kokemustietoa järjestöjen ja seurakuntien toiminnassa.
- Järjestöt toimivat kohderyhmänsä edustajina sekä edun ja oikeuksien valvojina. Ne myös kouluttavat kokemustoimijoita, joita voidaan hyödyntää perhekeskusten kehittämisessä.
- Perheet voivat hakeutua järjestöjen ja seurakuntien toimintaan matalalla kynnyksellä ilman kriteerejä ja lähetteitä. Tuki jatkuu silloinkin, kun palvelut päättyvät.
- Lapsille, nuorille ja perheille tarjoutuu mahdollisuuksia osallistumiseen, muiden auttamiseen ja yhteisöllisen toiminnan toteuttamiseen järjestöjen ja seurakuntien vapaaehtoistoiminnassa.
- Painopistettä siirretään ehkäisevään ja ennakoiwaan työhön hyödyntämällä ja tukemalla järjestöjen ja seurakuntien ennalta ehkäiseviä ja varhaisen tuen toimintoja.
- Hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien osallisuus johtamisessa ja yhteistyörakenteissa varmistaa palveluiden monialaisuuden ja yhteen toimivuuden.
- Järjestöjen ja seurakuntien tekemä työ on kustannusvaikuttavaa.

Perhekeskustoiminnan tavoitteet

Järjestöjen ja seurakuntien toteuttaman toiminnan ja palveluiden yhteensovittaminen osaksi perhekeskuk-
sen palvelukokonaisuutta vaatii

- yhteistyön johtamista (ks. Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden johtaminen) ja rakenteita (ks. Yhteistyörakenteet ja –käytänteet) koko hyvinvointialueen tasolla, alueellisella tasolla sekä yksittäisen perhekeskuksen tasolla
- selkeitä, yhdessä kuvattuja yhteistyön toimintamalleja (ks. Perhekeskuksen palvelukokonaisuus)
- toiminnan mahdollistamista muun muassa hyvinvointialueen järjestöavustusten ja maksuttomien tilojen avulla (ks. Talous ja resurssit)

Lasten, nuorten ja perheiden arkea tukeva järjestöjen ja seurakuntien toiminta ja toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö edistää perhekeskusten tavoitteita:

- Lasten, nuorten ja perheiden avun ja tuen saanti varhentuu, kun tukea tarjotaan arjen toimintaympäristöissä.
- Lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin vastataan pelkkiä palveluja paremmin laajan verkoston osaamisen ja toiminnan hyödyntämisen avulla.
- Lasten, nuorten ja perheiden voimavarat vahvistuvat järjestöjen ja seurakunnan toiminnassa, jossa he kohtaavat samassa elämäntilanteessa olevia, saavat vertaistukea ja löytävät mielekästä omaa arkea tukevaa tekemistä.

- Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden tunne ja uskallus toimia vapaaehtoisena ja vertaisena lisääntyvät järjestöjen ja seurakuntien toiminnassa, jossa heidät huomioidaan toimijoina ja he saavat riittävästi tukea oman toimijuuden vahvistamiseen sekä tunteen yhteisöön kuulumisesta.
- Lapset, nuoret ja perheet tulevat kuulluksi, nähdyksi ja kohdatuksi ja siten kokevat arjen haasteiden sanoittamisen mahdolliseksi järjestöjen ja seurakuntien turvalliseksi koetussa toiminnassa. Tämä mahdollistaa perheiden ohjaamisen perhekeskuksen muihin palveluihin ja helpottaa autetuksi tuleamista.
- Hyvinvointialueen ja kuntien ammattilaisten jalkautuminen järjestöjen ja seurakuntien toimintaan tuo avun lähelle. Lasten, nuorten ja perheiden kohdatuksi tuleminen kokemukset vahvistuvat, kun heidät kohdataan heidän omassa toimintaympäristössään.

Perhekeskuksen tehtävät

Järjestöt ja seurakunnat, joiden kohderyhmään lapset, nuoret ja perheet kuuluvat, toteuttavat osana perustyötään perhekeskuksen tehtäviä. Järjestö- ja seurakuntatoimijat kehittävät omaa toimintaansa jatkuvasti vastaamaan kohderyhmän tarpeissa ja toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia.

Toimivat johtamisen ja yhteistyön rakenteet mahdollistavat yhteisen tilannekuvan muodostamisen järjestöjen ja seurakuntien erityisasiantuntemusta hyödyntäen. Yhteinen tilannekuva mahdollistaa myös järjestöjen ja seurakuntien toiminnan kehittämistä.

Järjestöt ja seurakunnat tarjoavat esimerkiksi

- valtakunnallisesti tai maakunnallisesti muun muassa sivustoja, oppaita, monikanavaisia neuvontapalveluja, monikanavaista henkilökohtaista tukea, monikanavaista yksilöllistä ja ryhmämuotoista vertaistukea, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa, luentoja, kursseja, koulutuksia, tapahtumia, ryhmätoimintaa, lasten ja nuorten harrastamisen tukea, apurahoja ja stipendejä, koulutuksia ja konsulttatiota ammattilaisille
- paikallisesti muun muassa matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, vertaisryhmiä, kerhoja, monikanavaista henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa, retkiä ja leirejä, tapahtumia, luentoja, kotiin annettavaa tukea ja palveluja, tapaamispaikkatoimintaa sekä diakoniatyötä ja erityispalveluja

Tehtävä 1: Järjestöt ja seurakunnat tarjoavat esimerkiksi

- valtakunnallisesti tai maakunnallisesti muun muassa sivustoja, oppaita, monikanavaisia neuvontapalveluja, monikanavaista henkilökohtaista tukea, luentoja, tapahtumia, ryhmätoimintaa, lasten ja nuorten harrastamisen tukea sekä apurahoja ja stipendejä
- paikallisesti muun muassa matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, vertaisryhmiä, kerhoja, monikanavaista henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa, retkiä ja leirejä, kotiin annettavaa tukea ja palveluja sekä diakoniatyötä ja erityispalveluja

Tehtävä 2: Järjestöt ja seurakunnat tarjoavat esimerkiksi

- valtakunnallisesti tai maakunnallisesti muun muassa monikanavaista yksilöllistä ja ryhmämuotoista vertaistukea
- paikallisesti muun muassa matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, vertaisryhmiä, kerhoja, monikanavaista henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa sekä tapahtumia

Tehtävä 3: Järjestöt ja seurakunnat tarjoavat esimerkiksi

- valtakunnallisesti tai maakunnallisesti muun muassa henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa, monikanavaista henkilökohtaista tukea, luentoja ja ryhmätoimintaa sekä koulutuksia ammattilaisille

- paikallisesti muun muassa matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, vertaisryhmiä, kerhoja, monikanavaista henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa sekä kotiin annettavaa tukea ja palveluja

Tehtävä 4: Järjestöt ja seurakunnat tarjoavat esimerkiksi

- valtakunnallisesti tai maakunnallisesti muun muassa monikanavaisia neuvontapalveluja, monikanavaista henkilökohtaista tukea sekä koulutuksia ja konsultaatiota ammattilaisille

Tehtävä 5: Järjestöt ja seurakunnat tarjoavat esimerkiksi

- valtakunnallisesti tai maakunnallisesti muun muassa monikanavaisia neuvontapalveluja, monikanavaista henkilökohtaista tukea, luentoja, kursseja, koulutuksia ja ryhmätoimintaa sekä koulutuksia ammattilaisille
- paikallisesti muun muassa matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, vertaisryhmiä, kerhoja, monikanavaista henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa, kotiin annettavaa tukea ja palveluja sekä diakoniatyötä ja erityispalveluja

Tehtävä 6: Järjestöt ja seurakunnat tarjoavat esimerkiksi

- valtakunnallisesti tai maakunnallisesti muun muassa monikanavaisia neuvontapalveluja ja monikanavaista henkilökohtaista tukea
- paikallisesti muun muassa henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa, luentoja sekä tapaamispaikkatoimintaa

Tehtävä 7: Järjestöt ja seurakunnat tarjoavat esimerkiksi

- valtakunnallisesti tai maakunnallisesti muun muassa monikanavaisia neuvontapalveluja ja kursseja
- paikallisesti muun muassa matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, vertaisryhmiä, kerhoja, monikanavaista henkilökohtaista tukea ja ohjausta, tukihenkilö- ja ystävätoimintaa, kotiin annettavaa tukea ja palveluja sekä diakoniatyötä ja erityispalveluja

Järjestöillä ja seurakunnilla on käytössä ja niissä kehitetään näyttöön perustuvia menetelmiä. Lisäksi järjestöissä on kehitetty omia palveluohjauksmalleja, jotka tukevat perhekeskusten asiakas- ja palveluohjausta. Malleja on kytketty myös vapaaehtoisten toteuttamaan toimintaan.

Perhekeskuksen palvelukokonaisuus

Perhekeskuksen palveluverkoston voi kuulua paikallisia, alueellisia ja valtakunnallisia järjestötoimijoita sekä seurakuntia ja muita uskonnollisia yhteisöjä. Järjestöjen ja seurakuntien toteuttama toiminta vaihtelee paikkakunnittain ja jopa kaupunginosittain ja kylittäin. Jokaisella järjestö- ja seurakuntatoimijalla on yhdenvertainen mahdollisuus tulla osaksi perhekeskuksen palveluverkoston.

Lasten, nuorten ja perheiden palveluja palveluketjuiksi kuvattaessa järjestöjen ja seurakuntien yleishyödyllinen toiminta ja palvelut huomioidaan kuvauksissa.

Järjestöt ja seurakunnat voivat toimia sote-keskuksissa esimerkiksi viestimällä omasta toiminnastaan ilmoitus- ja infotauluilla, esittelemällä toimintaansa asukkaille ja henkilökunnalle, toteuttamalla asiakastyötään ja ryhmätoimintaansa ja järjestämällä tapahtumia keskuksen tiloissa sekä osallistumalla keskuksen toiminnan kehittämiseen. Yhteistyöstä sovitaan sote-keskuksen järjestöyhdyshenkilön kanssa.

Järjestöjen ja seurakuntien kohtaamispaikat ovat tärkeä osa perhekeskustoimintaa. Kohtaamispaikkatoiminta voi toteutua fyysisesti perhekeskuksen tiloissa, muissa tiloissa tai verkossa (esimerkiksi verkkoverkko-ryhmät). Kohtaamispaikkoihin ja muuhun järjestöjen ja seurakuntien toimintaan jalkautuminen on osa perhekeskuksen ammattilaisten työtä.

Omaperhe.fi-palvelu näyttää tiedot myös järjestöjen ja seurakuntien tuottamista palveluista palvelutietovarannon rajapinnan avulla.

Hyvinvointialue kokoaa alueen eri toimijoiden hyvinvointia edistävät toiminnot sähköiselle palvelutarjottimelle. Järjestöjen ja seurakuntien yleishyödyllinen toiminta tuodaan hyvinvointialueen palvelutarjottimelle valtakunnallisen Lähellä.fi-palvelun rajapinnan avulla. Kun järjestöt ja seurakunnat lisäävät toimintonsa Lähellä.fi-palveluun, ne näkyvät automaattisesti myös palvelutarjottimella. Palvelutarjottimen on tarkoitus valmistua vuonna 2025. Siihen asti asukkaiden ohjaamisessa järjestöjen ja seurakuntien yleishyödylliseen toimintaan hyödynnetään Lähellä.fi-palvelua.

Perhekeskuksen palvelujen saavutettavuus

Lapset, nuoret ja perheet sekä heitä edustavat järjestöt ja seurakunnat ovat parhaita asiantuntijoita palvelujen saavutettavuudessa. Järjestöillä ja seurakunnilla on osaamista ja menetelmiä kanavoida lasten, nuorten ja perheiden osallistumista myös saavutettavuuden kehittämiseen liittyen.

Järjestöillä ja seurakunnilla on runsaasti erilaisille erityisryhmille suunnattua toimintaa, jossa saavutettavuuteen liittyvät kysymykset on juuri tämän ryhmän näkökulmasta huomioitu.

Hyvinvointialue, kunnat ja seurakunnat, jotka tarjoavat järjestöjen yleishyödyllisen toiminnan käyttöön tiloja, ovat merkittävässä roolissa mahdollistamassa toiminnan saavutettavuutta. Toimivat tilat vastaavat käyttäjien tarpeita, ovat turvalliset, sijaitsevat paikassa, johon on helppo tulla, ja ovat helposti varattavissa. Lapsiperheiden erityiset tarpeet tilojen suhteet liittyvät muun muassa hygieniaan, wc-tiloihin, kylmäsäilytykseen sekä ruoan lämmitykseen.

Hyvinvointialue ja kunnat voivat myös avustusten jakamisessa ottaa toiminnan saavutettavuuteen liittyvät asiat huomioon. Esimerkiksi hyvinvointialueen järjestöavustusten periaatteiden mukaisesti avustettavan toiminnan tulee olla kaikille kohderyhmän edustajille avointa.

Toiminnan saavutettavuutta tukee se, että perhekeskuksen toimijat sitoutuvat yhteisesti viestimään lapsille, nuorille ja perheille perhekeskuksen kokonaisuuteen kuuluvista palveluista ja toiminnoista. Tämä vaatii toimijoilta tutustumista toistensa toimintaan sekä perehtymistä palveluohjauksen välineisiin (ks. Osaaminen).

Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden johtaminen

Koska järjestöjen ja seurakuntien toiminta on osa perhekeskuksia, järjestöt ja seurakunnat ovat mukana perhekeskustoiminnan johtamisen ja koordinoimisen jokaisella tasolla.

Hyvinvointialuetasoisessa perhekeskusjohtamisessa sote-toimialueen yhteistyökumppanina toimii maakunnallinen järjestöverkosto (ks. Yhteistyörakenteet ja –käytänteet), jonka edustajat ovat mukana hyvinvointialueen opiskeluhuollon yhteistyöryhmässä. Järjestöverkoston edustajien tehtävänä on toimia koko verkoston edustajana yhteistyöryhmätyöskentelyssä sekä huolehtia yhteistyöryhmän ja järjestöverkoston välisestä tiedonkulusta.

Perhekeskuskohtaisen johtamisen osalta (esimerkiksi LAPE-ryhmät) järjestöjen ja seurakuntien edustajista sovitaan paikallisesti tai maakunnallisessa järjestöverkostossa, mikäli paikkakunnalta ei löydy järjestöjen ja seurakuntien edustajia, jotka voisivat sitoutua työskentelyyn. Lapsilla, nuorilla, perheillä sekä heitä edustavilla järjestöillä ja seurakunnilla on myös avoimia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia perhekeskusten toiminnassa ja kehittämisessä.

Perhekeskustoiminnan kokonaisuutta käsitellään kokonaisuutena vähintään vuosittain maakunnallisen järjestöverkoston kokouksissa. Myös tämän asiakirjan päivittäminen toteutuu yhteistyössä maakunnallisen järjestöverkoston kanssa.

Yhteistyörakenteet ja –käytänteet

Perhe- ja sosiaalipalveluiden ja OYS-psykiatrin toimialueen järjestö- ja seurakuntayhteistyön rakenteina toimivat maakunnalliset järjestöverkostot, joita toimialueen järjestöyhdyshenkilöt yhdessä järjestöedustajien kanssa kutsuvat koolle. Perhekeskusten näkökulmasta pääasiallisena yhteistyökumppanina toimii Lapset, nuoret ja perheet -järjestöverkosto.

Perhekeskuksen tehtäviin liittyviä asioita on mahdollista viedä käsiteltäväksi myös muihin maakunnallisiin järjestöverkostoihin, esimerkiksi Mielenterveys- ja päihdepalvelujen, Vammaispalvelujen tai Kuntoutuksen järjestöverkostoon.

Maakunnallisten järjestöverkostojen lisäksi Pohjois-Pohjanmaalla toimii useita suoraan perhekeskuksen tehtäviin liittyviä verkostoja, joihin kuuluu myös järjestöjen ja seurakuntien edustajia. Järjestöjen tulee huolehtia siitä, että tieto eri verkostojen välillä kulkee riittävästi.

Paikallistasolla perhekeskusten järjestö- ja seurakuntayhteistyöstä voidaan sopia kuntien järjestämissä järjestötapaamisissa tai muissa olemassa olevissa verkostoissa kuten elämänkaariverkostoissa tai kohtaamispaikkatoimijoiden verkostoissa. Esimerkiksi kohtaamispaikkatoiminnassa tai lähisuhdeväkivallan ehkäisytyössä koordinaatiovastuuta voi hyvinvointialueen tasolla tai paikallisesti olla myös järjestöllä tai seurakunnalla, mikäli sillä on toimintaan rahoitusta (järjestöllä esimerkiksi STEA-avustusta ja/tai hyvinvointialueen avustusta).

Vapaaehtoisvoimin toteutuvan toiminnan osalta voi riittää myös ammattilaisten tietoisuus paikkakunnalla toteutuvasta toiminnasta sekä asiakkaiden ohjaaminen toimintaan, etenkin jos varsinaisesta yhteistyöstä voidaan sopia vapaaehtoistoimijoita ohjaavien ja tukevien järjestöjen ja seurakuntien ammattilaisten kanssa maakunnallisessa järjestöverkostossa.

Hyvinvointialue järjestää säännöllisesti kaikille järjestö- ja seurakuntatoimijoille avoimia etänä toteutettavia yhteistyöfoorumia, jotka toteutuvat ilta-aikaan, jotta myös vapaaehtoisilla on niihin mahdollisuus osallistua. Näissä tapaamisissa voidaan käsitellä myös perhekeskusyhteistyötä.

Osaaminen

Perhekeskuksen työntekijät ohjaavat lapsia, nuoria ja perheitä olemassa olevaan ja tarpeista nousevaan järjestöjen ja seurakuntien toimintaan ja vapaaehtoistoimintaan.

Jotta ammattilainen voisi hyödyntää järjestöjen ja seurakuntien tarjoamaa tietoa, tukea ja toimintaa asiakkaidensa tukena, hänellä tulee olla

- organisaation ja johdon tuki tekemälleen yhteistyölle
- mahdollisuus pitää huolta omasta osaamisestaan
- tahtoa, tietoa, osaamista, aikaa ja työvälineitä vaikuttavaan yhteistyöhön
- kykyä ymmärtää asiakkaan tai potilaan kokonaisvaltainen elämäntilanne sekä järjestöjen ja seurakuntien roolit ja tehtävät siihen liittyen
- kykyä tunnistaa paikalliset, alueelliset, maakunnalliset ja valtakunnalliset järjestöt ja seurakunnat sekä niiden yleishyödylliset toiminnot, joista voi olla asiakkaalle apua
- kunnioittava ja arvostava asenne järjestö- ja seurakuntakumppaneita ja heidän osaamistaan kohtaan

Ammattilaisen työn tueksi hyvinvointialue tarjoaa perehdytystä järjestöjen ja seurakuntien toimintaan sekä välineisiin, joiden avulla toiminta on löydettävissä (Omaperhe.fi ja Lähellä.fi). Myös järjestöt ja seurakunnat tarjoavat runsaasti ammattilaisille suunnattuja koulutuksia oman kohderyhmänsä tarpeisiin ja erityiskysymyksiin liittyen.

Järjestöjen ja seurakuntien toimintaa on erityisen tärkeää tehdä tutuksi asiakas- ja palveluohjausta tekeville perhekeskustyöntekijöille. Tätä voidaan edistää asiakas- ja palveluohjaustyötä tekevien sekä järjestöjen ja seurakuntien yhteisillä alueellisilla tapaamisilla.

Järjestöllä ja seurakunnalla on myös erityistä osaamista vapaaehtoistoiminnan johtamisesta ja vapaaehtoisten tukemisesta. Koska järjestöjen ja seurakuntien vapaaehtoisten toteuttama toiminta on osa perhekeskuksia, ammattilaisilla voi olla tarvetta myös tämän kokonaisuuden ymmärryksen lisäämiselle.

Monialaisen yhteistyön toimintamallien hyödyntäminen vaatii paitsi yhteistä tilannekuvaa myös jaettavaa osaamista. Tämän saavuttaminen voi vaatia muun muassa yhteisiä keskusteluja osaamistarpeista ja osaamisen kehittämistä mutta myös yhteisiä koulutuksia esimerkiksi käytettäviin toimintamalleihin liittyen.

Osallisuus

Järjestöjen ja seurakuntien yleishyödyllinen toiminta lisää sekä siihen osallistuvien että sitä vapaaehtoistoinnallaan toteuttavien lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta. Toiminnalla voidaan vähentää syrjäytymistä ja eriarvoisuutta sekä kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja tarjoamalla toimintaa erityisesti heikoimassa asemassa oleville.

Eryteisesti sosiaali- ja terveysalan järjestöt toimivat myös yksittäisen asiakkaan oikeuksien valvojina sekä asiakasryhmän edunvalvojina suhteessa hyvinvointialueeseen.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista sekä tuen tarpeista kertyy arjen kokemustietoa järjestöjen ja seurakuntien asukkaita kohtaavassa toiminnassa sekä toiminnan seurannassa ja arvioinnissa (ks. Seuranta ja arviointi).

Hyvinvointialue hyödyntää kehittäjäasiakkaita sekä sosiaali- ja terveysjärjestöjen kouluttamia kokemustoimijoita palveluiden toteuttamisessa ja kehittämisessä.

Asukkaat sekä heitä edustavat järjestöt ja seurakunnat voivat tuottaa kehittämisideoita hyvinvointialueen yhteiskehittämissivustolla. Järjestöverkoston nimeämät innovaatioyhdyshenkilöt voivat osallistua ideoiden jatkojalostamiseen yhteiskehittämisalustalla.

Järjestöillä ja seurakunnilla on osallisuustyön osaamista sekä monia osallisuutta edistäviä menetelmiä ja työkaluja, joita voidaan hyödyntää perhekeskusten toiminnassa. Yhteistyörakenteet ja -käytänteet mahdollistavat lasten, nuorten ja perheiden arjen kokemusten esiintuomisen.

Talous ja resurssit

Järjestöillä ja seurakunnilla on omat taloudelliset ja henkilöstöresurssit toimintaansa. Esimerkiksi STEA-avustuksia saatiin sosiaali- ja terveysjärjestöjen kautta Pohjois-Pohjanmaan asukkaiden hyväksi toteutettuun toimintaan vuonna 2022 noin 15,9 miljoonaa euroa. Tutkimuksen mukaan yksi järjestötoimintaan sijoitettu euro tuottaa keskimäärin kuuden euron edestä hyötyjä.

Hyvinvointialue tukee järjestöavustuksilla yleishyödyllistä toimintaa, joka edistää pohjoispohjalaisten ihmisten hyvinvointia, terveyttä ja/tai turvallisuutta. Avustukset jakaantuvat kolmeen avustuslajiin: toiminta-avustukset, kumppanuusavustukset ja kerta-avustukset. Toiminta-avustukset jaetaan vuosittain syksyisin. Kumppanuus- ja kerta-avustuksia voi hakea ympäri vuoden. Kumppanuusavustuksissa hakemus käynnistää neuvottelumenettelyn, johon osallistuu hakijan lisäksi edustajat hyvinvointialueen järjestämistoiminnoista sekä sote-toimialueelta.

Avustettava toiminta toteuttaa hyvinvointialuestrategian painopisteitä, strategisia periaatteita ja toimenpiteitä. Toiminta tukee ja täydentää hyvinvointialueen järjestämistä vastaavalla olevia sosiaali- ja terveyspalveluja tai pelastuspalveluja ja toimii yhteistyössä näiden palvelujen kanssa. Avustusta ei myönnetä hyvinvointialueen järjestämistä vastaavalla olevaan toimintaan eikä toimintaan, joka saa avustusta kunnasta.

Hyvinvointialue tarjoaa hallinnassaan olevia toimitiloja mahdollisuuksien mukaan yhdistysten, säätiöiden ja toimintaryhmien yleishyödyllisen toiminnan käyttöön maksutta tilojen käyttöohjeiden mukaisesti.

Myös kunnat avustavat yleishyödyllistä toimintaa kukin omien avustusperiaatteidensa mukaisesti. Vuonna 2021 Pohjois-Pohjanmaan kunnat ja kuntayhtymät myönsivät avustuksia yli viiden miljoonan euron edestä. Suurin osa kunnista myös tarjoaa yleishyödyllisen toiminnan käyttöön maksuttomia tai edullisia tiloja.

Seuranta ja arviointi

Järjestöt ja seurakunnat tuottavat kokemustietoa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista ja tuen tarpeista maakunnallisessa järjestöverkostossa sekä vastaamalla valtuustokausittain toteutettavaan kyselyyn. Järjestöt ja seurakunnat myös viestivät kohderyhmilleen mahdollisuudesta vastata kyselyihin ja osallistua tilaisuuksiin, joissa kokemustietoa kerätään. Kokemustieto täydentää esimerkiksi erilaisista tutkimuksista, tilastoista ja palvelujärjestelmästä saatavaa tietoa. Tätä kokemustietoa voidaan yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa hyödyntää myös kaikessa hyvinvointialueen toiminnassa.

Hyvinvointialue velvoittaa avustusta saavia yhdistyksiä, säätiöitä ja toimintaryhmiä tuottamaan seuranta- ja arviointitietoa avustettavasta toiminnasta. Tietoa hyödynnetään kaikessa hyvinvointialueen toiminnassa. Järjestöt ja seurakunnat keräävät seuranta- ja arviointitietoa omasta toiminnastaan. Tätä tietoa voidaan yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa hyödyntää myös perhekeskustyössä.

Riskianalyysi

Mikäli yhteistä ymmärrystä perhekeskustoiminnasta ja toimivaa viestintää perhekeskustoimijoiden välillä ei saada rakennettua hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kesken, eri toimijoiden tekemä toiminta näyttäytyy perheiden suuntaan erillisenä eikä yhtenäisenä perhekeskuksena.

Mikäli vapaaehtoistoiminnan arvoa ei aidosti tunnusteta ja sen tukemiseen ei ole tarpeeksi resursseja, lasten, nuorten ja perheiden osallisuus ei toteudu eikä heidän tarpeisiinsa vastaavaa toimintaa ole riittävästi tarjolla.

Mikäli järjestöillä ja seurakunnilla ei ole riittävästi työntekijöitä, vapaaehtoisia, tiloja ja rahoitusta, tai mikäli rahoitusten käyttöä on liian tiukasti määritelty rahoittajien toimesta, järjestöt ja seurakunnat eivät voi vastata lasten, nuorten ja perheiden muuttuviin tuen ja toiminnan tarpeisiin. Korona-aika on vaikuttanut järjestötoimintaan osallistuvien ja sitä toteuttavien vapaaehtoisten määrään. Sosiaali- ja terveysjärjestöissä osallistujien määrä on vähentynyt 60%:ssa ja vapaaehtoisten 45%:ssa yhdistyksistä.

Mikäli järjestöt ja seurakunnat joutuvat supistamaan toimintaansa, isompi osa ehkäisevästä toiminnasta ja sen puutteesta johtuvasta korjaavasta toiminnasta jää hyvinvointialueen ja kuntien vastuulle. Korona-aika on vaikuttanut paikallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaan: 75 %:lla toiminta on supistunut, 66% on keskeyttänyt toimintamuotoja ja 14% on jättänyt tauolle koko toiminnan. 38% on aloittanut uusia toimintamuotoja. 48% uskoo koronan vuoksi tehtyjen muutosten jäävän pysyviksi.

Mikäli työryhmiä ja verkostoja, joissa toimintaa johdetaan ja organisoidaan, on liikaa tai ne eivät toimi tarkoituksenmukaisesti, toimijoilla jää vähemmän aikaa varsinaisen toiminnan toteuttamiselle.

Korona-aikana aktiivisesti järjestötoimintaan osallistuvien osuus on Pohjois-Pohjanmaalla vähentynyt vuodesta 2018 vuoteen 2020. Eniten on vähentynyt 75 vuotta täyttäneiden miesten sekä työikäisten ja 65 vuotta täyttäneiden naisten osallistuminen.

LIITE 2: Maahanmuuttajien palvelutarpeet ja niiden huomioinen perhekeskuspalveluissa.

Nykytilanne:

- Suomalaisen väestötutkimusten mukaan monilla konfliktialueilta tulevilla maahanmuuttajaryhmillä on valtaväestöä selvästi enemmän psyykkistä oireilua ja mielenterveyttä kuormittavia riskitekijöitä, kuten traumaattisia kokemuksia, syrjintää ja sosiaalisten verkostojen puutteita. Maahanmuuttajataustainen väestö ei kuitenkaan käytä mielenterveyspalveluja koko väestöä enempää, mikä voi kertoa myös vaikeuksista hakeutua palveluihin tai ongelmista maahanmuuttajaväestön palveluntarpeiden tunnistamisessa.
- Vammaiset maahanmuuttajat muodostavat erityisen haavoittuvan ryhmän. Vammaisten maahanmuuttajien tilannetta vaikeuttavat vamman lisäksi kielivaikeudet ja tiedon saavutettavuus. Viranomaispalveluissa tulee kiinnittää erityistä huomiota vammaisten maahanmuuttajien palvelutarpeisiin ja palveluihin pääsyyn.
- Maahanmuuttotaukaiset perheet ovat yllidustettuina lastensuojelun asiakkaina. Tämä voi heijastaa tutkimusten mukaan ammattilaisten osin tiedostamattomia ennakoasenteita tai osaamisen puutteita.
- Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaa kohtaavat maahanmuuttajanaiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa.
- Sosiaalisten verkostojen vähäisyys sekä kielitaidon puute ja yhteiskunnan palveluiden heikko tuntemus voivat vaikeuttaa hakeutumista apua tarjoavien palveluiden piiriin.

Kehittämistarpeet:

- Hyvinvointialueen on huomioitava kotoutumisen edistäminen toimintansa suunnittelussa ja kehittämisessä, joten palveluiden järjestämisessä on huomioitava myös kotoutujien ja muiden maahanmuuttajien tarpeet. Suunnittelussa on huomioitava erityisesti haavoittuvien ryhmien tarpeet. Maahanmuuttajista erityisen haavoittuvia ryhmiä ovat esimerkiksi kiintiöpakolaiset, ilman huoltajaa maassa olevat lapset ja nuoret, ihmiskaupan uhrit sekä ulkomaisen työvoiman hyväksikäytön uhrit.

Toimenpiteet:

- Palveluiden turvaamisessa huomioidaan monikielisuuden ja monikanavaisuuteen panostaminen sekä kulttuuriosaamisen turvaaminen sosiaali- ja terveydenhuollon osaamisessa. Ammattilaisten kulttuurisen osaamisen vahvistamisella vastataan paremmin maahanmuuttajaväestön tarpeisiin myös muun muassa perheenjäsenten yhtäläisten kotoutumismahdollisuuksien, perhetyön, väkivaltatyön ja sukupuolieritysten ilmiöiden osalta (muun muassa tyttöjen ja naisten sukupuolielinten silpominen).
- Maahanmuuttajille tarjottavien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisessä vahvistetaan omakielistä ohjausta ja neuvontaa sekä hyödynnetään positiivista erityiskohtelua, mm. mahdollistamalla pidemmät vastaanottoajat ja tulkkaus.
- Tulkkauksen järjestämiseen ja riittävän ajan varaamiseen asiakastapaamisissa kiinnitetään perhepalveluissa huomiota, sillä väärinymmärryksillä voi olla lapselle ja perheelle pitkäkantoiset kielteiset seuraukset.
- Ammattilaisten osaamisen jatkuva kehittäminen niin tutkintokoulutuksessa kuin täydennyskoulutuksessa vaatii nykyistä enemmän huomiota. Huolehditaan siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten osaamista edistetään perheiden kotoutumisen kysymyksissä.